

→ Thuisgevoel in een krimpend dorp → Nieuwe functies voor oude stallen → ANV's doen meer dan natuur → Dorpskern vol ouderen → Eigen kracht voor mensen en gebieden → Watermolens leveren energie → Ierse dorpen koesteren hun kerkhof

| STREEK 1 | JAARGANG 6 | WINTER 2013 | NETWERKBLAD VOOR HET PLATTELAND |

STREEK

Angela Elsinghorst van
zorgboerderij Panovenhuuske over de
'Winterswijkse Aanpak'
"De gemeente was heel
coöperatief"

3 → Interview: Wat maakt thuisgevoel in een krimpend dorp?

Sabine Meier en Jannie Rozema van het Lectoraat Krimp ontwikkelen praktijkkennis voor krimpgebieden. Wat doet krimp met bewoners? Hoe ervaren zij de veranderingen op en aan de plek waar zij wonen?

4 → Kort nieuws en publicaties

6 → "Geef lege schuren en stallen een nieuwe functie"

Meer en meer boerderijen en hun bijgebouwen komen leeg te staan. Verpaupering van het platteland dreigt. Gemeenten in de Achterhoek proberen samen met de KvK en de provincie het tij te keren, met de Winterswijkse Aanpak als inspiratiebron.

8 → Streekbewoners: Verbreding van Agrarische Natuurverenigingen

Vier agrarische natuurverenigingen vertellen waarom ze meer doen dan natuurbeheer.

10 → Energie losmaken in de streek

Bouwen aan de eigen kracht van mensen en gebieden, dat was de insteek van de Plattelandsconferentie 'Zicht op 2020'. Jan Hut van Hoogeland aan Zet en Mireille Groot Koerkamp van LEADER Salland vertellen hoe zij op een vernieuwende manier bezig zijn en een vorm vonden in hun eigen gebied.

12 → Reportage: Een dorpskern vol ouderen

In Oost-Nederland moeten 'woonservicegebieden' ouderen in staat gaan stellen langer zelfstandig te blijven wonen. Reden om eens over de grens te kijken. Standplaats.DE nam een kijkje in het 'ZukunftLAND' en 'ZukunftDORF', net over de grens bij Enschede.

14 → Streek-idee NL: Watermolens gaan stroom opwekken met turbines

Rondom Eindhoven getuigen nog zo'n tien oude watermolens van hoe men vroeger al de kracht van het water benutte. Binnenkort gaan zij op moderne wijze elektriciteit opwekken.

15 → Streek-idee EU: Iers project leert dorpingen hun kerkhof koesteren

In Ierland heeft het Graveyard Heritage-project de dorpingen niet alleen meer historisch besef gegeven, maar ook bekendheid met nieuwe technieken als GPS, het bijhouden van websites en het transcriberen van teksten op grafstenen.

16 → Netwerknieuws en agenda

COLOFON

'Streek' is een uitgave van het Netwerk Platteland. Streek attendeert en informeert over ontwikkelingen op het platteland en presenteert de mensen die zich inzetten voor platteland en plattelandontwikkeling. ISSN 1878-8319

Teksten | Kitty van den Hoek, Wim van Wijk, Lotty Nijhuis, Koen Moons, Florian Kuijper, Narda van der Krogt
Redactie | Rita Joldersma (CLM), Marieke Koot (ETC), Kitty van den Hoek (Movisie)

Hoofd- en eindredactie | Marjel Neeffes (De Lynx)

Foto's | zie bijschrift foto

Omslag | Kitty de Fauw

Vormgeving | Miek Saaltink, Wendy Buss (GAW ontwerp+communicatie)

Drukwerk | Drukkerij Modern, Bennekom

Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling. Medegefinancierd door het ministerie van EL&I en de Provincies. Netwerk Platteland werkt samen met het Regiebureau POP.

innovatieve praktijken

Via je smartphone kun je direct naar een website of filmpje met de bijgeleverde QR-code (download een QR-reader voor iPhone of Android via qrcode.nu of een van de vele andere).

→ Pam Warhurst: How we can eat our landscapes

Geweldig inspirerend filmpje over stadslandbouw in Engeland | tinyurl.com/eatlandscape

→ Power to the people

Uitzending van VPRO's Tegenlicht over de kracht van kleinschaligheid, de nieuwe samenleving waarin mensen meer het eigen initiatief nemen. | tinyurl.com/power-people

→ 'Plofkop en megastallen zijn wellicht nodig'

Reportage uit de uitzending van Brandpunt van 30 september 2012, waarin Louise Fresco, hoogleraar duurzame ontwikkeling, pleit voor nuancering als het gaat om duurzaamheid en dierenwelzijn | tinyurl.com/Fresco-megastal

→ 'Farming on crisis?' Greece

Videoblog over het Griekse perspectief op landbouw en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, en de betekenis voor voedselzekerheid, jonge boeren en het milieu | www.foodpolitics.eu/cap-videoblog-greece/

→ De Slag om Brussel - De Europese megastalsubsidie

Wij willen af van onze megastallen. En dus zetten we ze neer in Oost-Europa. VPRO's De Slag om Brussel laat zien hoe de Amerikaanse varkensgigant Smithfield in tien jaar tijd vijftig megastallen in Roemenië neerzette met subsidie van de Europese Unie. | www.uitzendinggemist.nl/aflevering/en/1306275

→ Groningers aan zet! Rondje langs 6 initiatieven

Leefbaarheid niet zozeer te maken met voorzieningen, maar wat mensen met elkaar doen. Ruimte die krimp biedt wordt door bewoners ingenomen door de initiatieven die zij ontplooiën. Dat stelt onderzoeker Jan Dirk Gardenier, die onderzoek deed naar inwoners in Noord-Groningen. In dit filmpje wordt een ronde gemaakt langs zes initiatieven. | tinyurl.com/bckfn3v

Wat doet krimp met bewoners? Hoe ervaren zij de veranderingen op en aan de plek waar zij wonen? En welke betekenis heeft dit voor de ruimtelijke ontwikkeling van dorpen? Op deze vragen richt het nieuwe lectoraat Krimp zich, verbonden aan het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen. Sabine Meier, lector, en Jannie Rozema, onderzoeker, vertellen.

Lectoraat Krimp ontwikkelt praktijkkennis voor krimpgebieden

Wat maakt thuisgevoel in een krimpend dorp?

Sabine Meier (rechts), lector krimp: "Krimp is meer dan bevolkingsdaling, ook de samenstelling verandert sterk. Voor gevestigde dorpingen zijn nieuwkomers soms 'hun' mensen niet meer." Foto Kitty van den Hoek.

"Krimp omvat veel meer dan alleen bevolkingsdaling", vertelt lector Sabine Meier, die zich zowel bekwaamde in de architectuur als in de sociologie. "In de loop der jaren neemt niet alleen het aantal bewoners af, maar ook het aantal mensen per huishouden. Bovendien verandert de samenstelling van de bevolking sterk. In de noordelijke provincies zijn het juist de jongeren die wegtrekken om te gaan studeren of om elders werk te zoeken. Dat betekent dat in krimpgebieden, in kleine én grotere plaatsen, de vergrijzing extra hard gaat."

De veranderingen die krimp met zich meebrengt, verlopen heel geleidelijk. Hoe beleven bewoners dat? Meier: "Over een periode van een aantal jaren verdwijnen voorzieningen en trekken mensen die je kent, weg. Tegelijkertijd zie je dat er nieuwe bewoners aantreden, op zoek naar een goedkope woning of een nieuw avontuur in een voor hen onbekend dorp. Ze zijn afkomstig uit andere regio's of komen uit het Westen. De gevestigde dorpsbewoners zien hen als buitenstaanders. Dat brengt soms gevoelens van bedreiging en verlies met zich mee: 'jouw' dorp verandert, het zijn 'jouw' mensen niet meer."

Jannie Rozema, psycholoog en dorpen-onderzoeker bij het lectoraat vult aan: "Maar dat is niet uniek voor krimpgebieden, in veel dorpen woont 'import' naast de autochtone bevolking. Dat geeft meer diversiteit aan leefstijlen dan voorheen." Meier: "Je kunt zelfs een parallel trekken met de demografische veranderingen in grootstedelijke wijken. Daar trokken veel autochtone Nederlandse gezinnen weg om in ruimere en groenere randgemeenten te gaan wonen. Lager opgeleide, allochtone bewoners namen hun plek in. De oorspronkelijke bewoners werden een minderheidsgroep, die met weemoed aan de wijk van vroeger terugdacht."

MEER INFORMATIE

Meer over de Hanzehogeschool, het Kenniscentrum NoorderRuimte en het bijbehorende lectoraat Krimp: bit.ly/RGW7cS.

Meer over het dorp Houwerzijl: www.houwerzijl-online.nl

Die gevoelens van verlies zijn één kant van de medaille. De andere kant is de nieuwe energie en het ondernemerschap die nieuwkomers met zich mee kunnen brengen. Rozema: "Ik vind het Groningse dorp Houwerzijl een prachtig voorbeeld. Daar zijn verschillende kunstenaars komen wonen, waaronder een filmmaker. Zij heeft allerlei filmpjes gemaakt over het dorp: over de nieuwe Theefabriek die in de oude kerk is gevestigd, over 'de boekwinkel van Dick en Flora', en een portret van 'boer Mulder aan het werk'. En ook over het vroegere Houwerzijl heeft ze filmmateriaal verzameld en online beschikbaar gesteld. De website laat de mooie kanten van het dorp zien, dat heeft een nieuw gezin uit het Westen voor het dorp opgeleverd."

Rozema ziet dat in veel dorpen nieuwkomers deel uitmaken van de dorpsraad of dorpsbelangenvereniging. Rozema: "Vooral de eerste jaren hebben veel van hen een pioniersmentaliteit: ze willen zich het dorp eigen maken en lopen voorop in dorpsontwikkelingsplannen. Je ziet wel dat dat bij hen na een paar jaar weer inzakt. Dan is het doel bereikt, de nieuwkomer kent het dorp en het dorp kent de nieuwkomer. Maar die inzet blijft natuurlijk wel nodig. Veel is afhankelijk van vrijwilligers en zeker dorpsontwikkelingsplannen vragen een hoop vrije tijd en betrokkenheid van besturen."

Het lectoraat Krimp wil onderzoek doen naar de vraag hoe woonbeleving al dan niet verandert in krimpgebieden. Wat is er voor nodig om je in een krimpgebied thuis te blijven voelen? Wat vraagt dat van inwoners - 'autochtone' bewoners en nieuwkomers? Hoe kunnen inwoners samenwerken en nieuwe energie aanboren? Een belangrijk deel van het onderzoek wordt uitgevoerd door studenten van opleidingen als Bouwkunde, Vastgoed en Facility Management. De lector hoopt hen mee te geven om ook met een sociologische bril naar ruimtelijke ontwikkeling te kijken. "Als architect heb ik ervaren dat de beleving van de gebruiker of bewoner nog weleens onderbelicht blijft. De krimpgebieden stellen zowel bewoners als ruimtelijke ontwikkelaars voor nieuwe vragen, waarin de beleving van woonplaats en dorpsidentiteit een sleutel is voor gebiedsontwikkeling."

Kitty van den Hoek

Publicaties

Modder aan je broek – boekje over natuurlijke speelplaatsen

Boompje klimmen, bloemen plukken, verstoppertje spelen, vlotje varen – wie herinnert zich dat niet uit zijn jeugd? Maar voor veel kinderen zijn dat geen gewone dingen meer. Stadskinderen moeten het doen met een zandbak en een wipkip. Maar in het pas verschenen boekje *Modder aan je broek* laat Landschapsbeheer Nederland zien dat natuurlijke speelplekken daar verbetering in kunnen brengen.

Aan de hand van zes voorbeelden uit steden en dorpen is te zien hoe zij samen met bewoners en uiteenlopende organisaties avontuurlijke speelplaatsen hebben aangelegd, waar kinderen weer kunnen ervaren hoe het is om in een

natuurlijke omgeving te spelen. Hoe je met een boomstam een brug over een beek maakt, hoe je met takken een hut bouwt of hoe je aardappels poft boven een vuurtje.

De zes speelplaatsen zijn aangelegd in het kader van het project 'Modder aan de broek', opgezet na het verschijnen van

het boek *Het laatste kind in het bos*. Daarin beschrijft Richard Louv hoe nodig het is dat de band tussen kinderen en (stads)natuur wordt versterkt. Bij de totstandkoming van elke speelplek is samengewerkt met bewoners, buurtverenigingen, gemeentes of terreinbeheerders, zoals Staatsbosbeheer.

→ Te downloaden op: tinyurl.com/modderaanjebroek

Boer en consument hebben elkaar niet veel te melden

Beautiful Lives onderzocht samen met The Food Agency hoe het is gesteld met de 'versterking van de relatie tussen de boer en de consument'. Die relatie is er wel, stelt Beautiful Lives, gezien het aantal Boerderijdagen, Kom-in-de-kas-dagen en boerenmarkten. Maar veel verder gaat het ook niet. Daarvoor is de boer te zeer zijn imago als producent van voedsel kwijtgeraakt – als gevolg van

het industrialisatie- en distributieproces van de afgelopen zestig jaar. Nu wordt hij in verband gebracht met megastallen, antibiotica, mestoverschotten, stank, landschapsvervuiling, kunstmestgebruik en monoculturen.

Tegelijkertijd zijn de consumenten nauwelijks op de hoogte van de problemen waarmee de boer worstelt, zoals overproductie, milieuwetgevingen of internationale concurrentie.

Zolang er in de supermarkten voldoende voedsel van goede kwaliteit en redelijke prijs te koop is, maken zij zich niet druk. Optimistisch over een toenadering zijn de onderzoekers niet. Er is sprake van enorme wederzijdse desinteresse. Als boeren het toch willen, dan zal het van hen moeten komen, want "de consument neemt het initiatief niet", aldus het rapport.

→ Te downloaden op: tinyurl.com/boer-consument

Eerste overdekte volkstuinen zijn een succes

Foto's: Onze Volkstuinen.

De rozenkwekers Ron van Zwet en Joop van der Wurff ondervonden dat hun product weinig opbracht en gooiden dit voorjaar het roer om. De helft van de 9000 vierkante meter grote kas in Almere maakten zij vrij voor hobby-tuinders die een 'volkstuintje onder glas' wilden beginnen. "Het is zonder meer een succes. De laatste dag van maart zijn we begonnen en in oktober hadden we al 70 mensen ingeschreven."

Ieder tuintje is 42 vierkante meter groot en voorzien van een watertappunt. "De kas is elke dag open en wie hulp nodig heeft, kan bij ons terecht. Wie geen geduld heeft en daarom niet wil zaaien, kan nog plantjes bij ons kopen ook." Eerst waren het Nederlanders die zelf hun biologische groente wilden verbouwen die interesse toonden,

maar de laatste maanden huren ook Surinamers, Turken en Antillianen een tuin. In de streekwinkel worden behalve de oogstoverschotten van de volkstuinters ook aardappelen, uien, groenten, fruit en fruitsappen verkocht die elders in Flevoland zijn verbouwd. Van Zwet: "We krijgen veel telefoontjes van collega's en mensen die bij een gemeente werken, hoe we dit hebben aangepakt."

→ www.onzevolkstuinten.nl

Tweede editie Dag van de Stadslandbouw

Na het succes van de eerste Dag van de Stadslandbouw van afgelopen jaar, vindt op 25 april 2013 de tweede editie plaats in Rotterdam, over de kansen en knelpunten van stadslandbouw en stadsgerichte landbouw in Nederland. Naast initiatieven in de stad, is er dit jaar speciaal aandacht voor het perspectief van de regio, sociale projecten, ondernemerschap en de rol van stadslandbouw in de keten. De Amerikaans/Canadese boer Michael Ableman komt speciaal

voor deze dag naar Nederland. Hij is oprichter van het *Center for Urban Agriculture, Fairview Gardens* (Californië), één van de eerste 'moderne' stadsboerderijen. Naast het congres op 25 april, vinden er op 24 april excursies plaats in de regio Rotterdam. Tijdens de publieksdag op 27 april, kunnen stadslandbouwinitiatieven zich presenteren aan bewoners in hun omgeving. → www.dagvandestadslandbouw.nl

Boeren willen agrarisch natuurbeheer als collectief uitvoeren

Dit voorjaar gaf de toenmalige staatsecretaris Bleker aan af te willen van het huidige stelsel van agrarisch natuurbeheer. In plaats van zo'n 70 gedetailleerde natuurbeheermogelijkheden wilde hij het liefst drie: voor grasland, akkerland en landschap. Bovendien zou een collectief de verantwoordelijkheid moeten krijgen voor de uitvoering. Dit zou de kosten flink drukken. Nu gaat volgens het agrarisch adviesbureau CLM bijna de helft van het budget voor agrarisch natuurbeheer op aan het controleren van hoe individuele boeren de maatregelen uitvoeren. Een groep van 10 boeren ging

met hulp van CLM aan de slag en bracht in oktober advies uit aan Bleker. Zij stellen voor om globale pakketafspraken tussen overheid en collectief voor de drie biotopen in één gebiedsofferte samen te voegen en aan te bieden aan de overheid. Een collectief biedt bijvoorbeeld aan om 300 hectare grasland zo te beheren dat een kwart botanisch wordt beheerd, 30% als blijvend grasland en dat in de resterende 45% het maaien wordt uitgesteld tot na een bepaalde datum. Voor de uitvoering maakt het collectief zelf afspraken met individuele leden.

Braakliggend terrein leent zich voor tijdelijke tuin

Foto: Marijn van Heertum.

Bewoners die zich ergeren aan een braakliggend stuk grond, waar niets mee gebeurt, doen er goed aan NatuurSUPER in te schakelen. Hetzelfde geldt voor mensen die bij een gemeente of woningbouwcorporatie werken en graag een tijdelijke bestemming voor zo'n terrein zoeken. NatuurSUPER plaatst er grote houten kisten waarin groenten, kruiden of bloemen gekweekt kunnen worden. Dankzij ondersteuning van de Stichting DOEN heeft NatuurSUPER in het

eerste jaar van zijn bestaan al drie zulke tijdelijke tuinen ingericht op terreinen in Den Bosch, Eindhoven en Wageningen. Het streven is om eind volgend jaar dertien van zulke locaties met 'kisttuinen' in heel Nederland te hebben 'aangelegd'.

→ Een handleiding is er in de vorm van een kaartenset op A5-formaat, te bestellen (€25, excl. verzendkosten) op www.natuursuper.nu/contact/

Publicaties

Krimp biedt boeren kansen

In het kader van het Onderzoeksprogramma 'Landbouw in zijn maatschappelijke omgeving' publiceerde Wageningen UR het rapport *De Meerwaarde van multifunctionele landbouw in krimpgebied Noordoost-Groningen*. De onderzoekers stellen vast dat de agrarische sector niet of nauwelijks betrokken wordt bij de plannen rondom krimp en niet in beeld is als verbindingspartner. Zelf pakt de sector die rol niet op, omdat ze zich onvoldoende realiseert dat het bijdragen aan oplossingen voor het krimpvraagstuk kan worden gezien als een verduurzamingsstap van de landbouw. Verandering hierin zou LTO Noord kunnen brengen, vinden de onderzoekers.

LTO Noord moet een instrument ontwikkelen "waarmee agrarische en multifunctionele ondernemers bewust worden van de gevolgen van krimp en de mogelijkheden die zij als ondernemers hebben om deze gevolgen te verzachten en welke competenties zij hiervoor nodig hebben". Daarnaast zou onderzocht moeten worden

of kleinschalige zorg op zorgboerderijen meerwaarde heeft boven domotica (huisautomatisering). Domotica vraagt immers om forse investeringen en zal daarom waarschijnlijk voor veel ouderen geen oplossing blijken. → Te downloaden op: edepot.wur.nl/210960

Verwey-Jonker Instituut laat zien hoe mensen dingen gedaan krijgen

Nu de overheid een stapje terug doet, wordt de roep om zelfredzame burgers groter. Het Verwey-Jonker Instituut heeft hier op ingespeeld met het boekje *Conditie voor zelforganisatie*. In dit kenniscahier geven de samenstellers aan dat burgers het wel prettig vinden als zij zelf initiatieven kunnen ontplooiën, maar dat

het niet vanzelfsprekend is dat zij ook in actie komen. Daarom heeft het Instituut verkend wat burgers nodig hebben om zichzelf te organiseren. Vertrouwen en het creëren van een *sense of belonging* zijn daarbij belangrijk, zo blijkt uit de vele voorbeelden die het boekje beschrijft. Zoals het geslaagde project rond het met het sluiting bedreigde buurthuis De Nieuwe Jutter in

Utrecht, of het project van de stichting *Wij willen Zon* die streeft naar het opwekken van energie op het eigen dak.

→ Te downloaden op: tinyurl.com/zelforganisatie

‘Geef lege schuren en stallen een nieuwe functie’

Angela Elsinghorst van Zorgboerderij Panovenhuuske kreeg alle medewerking van de gemeente toen ze een oude schuur wilde herbouwen tot werkplaats en ontmoetingsplek. Foto's: Kitty de Fauw.

Elk jaar houdt zo'n drie procent van de boeren het voor gezien. Bij gebrek aan een opvolger, of omdat ze niet kunnen voldoen aan strengere regels die hen tot investeringen dwingen. Het gevolg is dat meer en meer boerderijen en hun bijgebouwen leeg komen te staan. Verpaupering van het platteland dreigt. Gemeenten in de Achterhoek proberen samen met de Kamer van Koophandel, de provincie Gelderland het tij te keren, met de 'Winterswijkse Aanpak' – zoals die is bedacht door Algemeen Meddo's Belang – als inspiratiebron.

“Zo’n dertig, veertig jaar geleden telde Winterswijk nog zo’n 150 boeren”, kan André Menting zich herinneren. “Ik schat in dat er daar over een jaar of tien nog vijftien van over zijn.” Als secretaris van de dorpsraad Algemeen Meddo’s Belang – Meddo is een van buurtschappen binnen de gemeente Winterswijk – weet hij waarover hij praat. “Het probleem speelt al sinds de jaren negentig en toen ook hebben we er al werk van gemaakt. Met succes overigens, waarbij we het geluk hadden dat het probleem in die jaren nog overzichtelijk was. Het ging om kleine boerderijen, die vrij eenvoudig waren te verbouwen tot twee woningen. De boer bleef in het voorhuis wonen en van de deel of de stal werd een tweede woning gemaakt. Vaak ging daar familie wonen.” Een kleine honderd boerderijen hebben op die manier een andere functie gekregen. “Om dat mogelijk te maken volstond het om de bouwregels iets minder streng toe te passen: er hoefde niet in alle gevallen een brandwerende muur tussen voor- en achterhuis te komen, om maar een voorbeeld te noemen.”

Leegstand neemt vlucht

Maar ‘het laaghangende fruit’ is nu geplukt, vervolgt Menting. “Het zijn nu de grote bedrijven die leeg komen te staan. De oorzaak daarvan is dat met ingang van 2013 strengere milieuregels van kracht zijn geworden.” Zo vragen het Varkensbesluit en het Besluit huisvesting dat de ammoniak-uitstoot omlaag moet, dat dieren een groter oppervlak ter beschikking moeten krijgen en dat de spleet- en balkbreedte van roosters aangepast moeten worden.

Uit onderzoek blijkt dat van de bedrijven die niet aan de nieuwe regels voldoen, zeventig procent verwacht de investeringen niet te kunnen opbrengen. En dat dertig procent zelfs overweegt er dan maar mee te stoppen. De gevolgen voor de Achterhoek blijken uit onderstaand staatje.

“Wat er dan gebeurt, laat zich raden”, voorspelt Menting. “De grond zal wel overgaan naar de overblijvers, maar de stallen, schuren en andere bijgebouwen komen leeg te staan. Slopen kost geld, al helemaal als er asbest in daken is verwerkt. Ze blijven dus staan, maar op den duur zal er verval intreden, tenzij er een andere bestemming voor die gebouwen wordt gevonden. Gelukkig wordt de ernst van de situatie inmiddels onderkend en bekijken overheden en instanties welke oplossingen mogelijk zijn.”

Versoepel de regels

Zo is op initiatief van de Kamer van Koophandel Centraal Gelderland eind september in Lielvelde de werkconferentie Dilemma’s op de deel gehouden. “Daar zijn 55 mensen op af gekomen”, vertelt Rineke van Wieringen, adviseur Regionale Economie, Ruimtelijke Ordening & Milieu van de Kamer van Koophandel. “Dat waren vertegenwoordiger van gemeentes, provincie, LTO, het Plattelandshuis, Achterhoek 2020, Netwerk

Platteland, ondernemers en adviseurs op het gebied van financiën en landbouw.”

De bedoeling was oplossingen te zoeken voor belemmeringen om boerderijen een nieuwe functie te geven. “Stel dat zich er een detailhandel in vestigt, trekt dat dan verkeer aan, of doe je daarmee zaken in de dorpskernen of op bedrijventerreinen concurrentie aan?” De conferentie mondde uit in enkele aanbevelingen die de provincie ter harte kan nemen bij het opstellen van de Omgevingsvisie, het nieuwe streekplan dat dit jaar het licht moet zien. Van Wieringen: “De belangrijkste aanbeveling die we hebben gedaan, is om in één gemeente een pilot op te zetten die moet uitmaken hoe je, tot functiewijzigingen voor agrarische gebouwen kunt komen door allerlei regels te versoepelen. En naar ik heb begrepen wil Winterswijk die pilot graag uitvoeren.”

Onderzoek het nut van een variant op Marktplaats, waarop boeren met vrijkomende gebouwen en ondernemers op zoek naar kantoor- of bedrijfsruimte, elkaar kunnen vinden.

Sloopfonds

Verder verdient het aanbeveling een sloopfonds op te richten en de belastingregels nog eens tegen het licht te houden die een stoppende boer opscheppen met een eindafrekening van de fiscus.

Een laatste aanbeveling is het nut te onderzoeken van een variant van Marktplaats, waarop boeren met vrijkomende gebouwen en ondernemers op zoek naar kantoor- of bedrijfsruimte, elkaar kunnen vinden.

De Kamer van Koophandel zelf heeft op zich genomen een instrument te ontwikkelen dat het voor overheden makkelijker moet maken niet alleen ruimtelijke overwegingen te laten meewegen bij het een besluit of een boerenschuur een andere functie kan krijgen, maar ook de economische belangen.

Wim van Wijk

Jaar	Gemeentenaam	Bedrijven	30% afname	werkgelegenheid	30% afname
2012	AALTEN	60	18	118	35
	BERKELLAND	161	48	317	95
	BRONCKHORST	83	25	174	52
	DOETINCHEM	48	14	85	26
	MONTFERLAND	47	14	88	26
	OOST GELRE	82	25	157	47
	OUDE IJSELSTREEK	52	16	98	29
	WINTERSWIJK	29	9	62	19
	TOTAAL ACHTERHOEK	562	169	1099	330

(Bron: Handelsregister, Kamer van Koophandel Centraal Gelderland)

STREEKBEWONERS

Lotty Nijhuis

“Een streekproduct hoort ook bij een ANV!”

Hoe is de ANV van oorsprong opgezet?

Reijers: “In 2002 zijn we van start gegaan. Het doel van de ANV is enerzijds de streek mooier maken, en anderzijds dat agrariërs kunnen verbreden. Verbreding is dus altijd al één van de doelen geweest, maar we zijn in de loop der jaren wel meer verbreed.”

Op welke manier doet de ANV aan verbreding?

Van Setten: “Als ANV proberen we het voortouw te nemen en leden aan te sporen te verbreden. We hebben ons eigen Lingestreeksap en doen educatieve projecten om scholieren te laten zien wat we doen.”

In een ander project maken we de Grebbelinie bij Opheusden zichtbaar en beleefbaar, waarbij onze LandschapsOnderhoudsPloeg (LOP) zelf in het onderhoud gaat voorzien.”

Reijers: “Subsidie is daarbij nooit de aanzet om mee te doen, maar de liefde voor de streek.”

Moeten ANV's zich niet 'bij hun leest' houden?

Reijers: “Natuur is breed, wat versta je onder natuur? Vroeger was natuur alleen brandnetels. Nu hebben boeren er een ander beeld bij en zijn onze leden er bewust mee bezig.”

Van Setten: “En je denkt misschien dat een streekproduct niet bij een ANV hoort. Maar het gaat ook om het verhaal erachter. Bijvoorbeeld bij ons Lingestreeksap. Onze hoogstamboomgaarden verdwijnen in rap tempo, omdat niet meer in

beheer en onderhoud kan worden voorzien. Dus hebben wij de koe bij de hoorns gevat. Als ANV hebben wij dan de nodige kennis en kunde in huis.”

Is verbreding onder ANV's een landelijke trend?

Van Setten: “Wij hebben ervoor gekozen ambitieus te zijn, maar het verschilt per ANV. Met het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid staat ANV's wel een grotere rol te wachten.”

Reijers: “Er zijn sowieso steeds meer organisaties, waterschappen, gemeenten, die vragen: ‘ANV, kunnen jullie dat oppakken? Jullie hebben de achterban, de ervaring, de kennis en de ingangen.’ Het gaat vanzelf, maar dat had ik tien jaar geleden niet kunnen denken.”

www.anv-lingestreek.nl

landschapscöördinator ANV Lingestreek

BERT VAN SETTEN EVERT REIJERS

vicevoorzitter, medeoprichter en voorman werkploeg ANV Lingestreek

HANS VEURINK

coördinator ANV Vallei Horstee

“Voor projecten heb je een vereniging nodig met een breed netwerk”

Hoe is de ANV van oorsprong opgezet?

“ANV Vallei Horstee is eigenlijk een bijzondere ANV, omdat we al vanaf het begin in 1997 een vereniging zijn met het accent vooral op milieu. Oorspronkelijk heette de ANV Leusder Horstee en beperkten we ons tot Leusden alleen. De laatste vijf jaar heeft ons werkgebied zich uitgebreid. Als je projecten serieus wilt neerzetten, moet je in een groter gebied en met meerdere partners aan het werk.”

Op welke manier doet de ANV aan verbreding?

“Een voorbeeld is het project Duurzaam Bodembeheer, een echt milieuproject voor melkveehouders. Er is best belangstelling voor, want veel boeren zoeken naar de combinatie van een beter effect op het milieu en een beter rendement

voor hun bedrijf. Ook zijn we met educatie voor het middelbaar onderwijs gestart. Voor middelbare scholen is er nauwelijks aanbod, terwijl er wel vraag is. Tijdens deze boerenwerkklassen gaan scholieren drie dagen in groepen van ongeveer 15 leerlingen meewerken op de boerderij. Doel is hen te laten zien waar hun voedsel vandaan komt. Dit staat vaak ver van ze af.”

Moeten ANV's zich niet 'bij hun leest' houden?

“Milieu is natuurlijk altijd al belangrijk voor ons geweest. Verder geldt dat we voor bijvoorbeeld agrotourisme wel een andere partij kennen, Vallei en Boerderij. Ook is een aantal bedrijven hierin zelfstandig actief. Maar als je echt iets projectmatig wilt doen met een grote groep, dan heb je een vereniging nodig die dat oppakt. En

wij hebben als ANV natuurlijk een heel netwerk, van overheden, het bedrijfsleven en het landbouwbedrijfsleven.”

Is het verbreding onder ANV's een landelijke trend?

“Per streek moet je bekijken hoe je verbrede activiteiten zo goed mogelijk kunt organiseren. Of een ANV dan de aangewezen vereniging is, zal per streek verschillen. In het ene gebied is een ANV hier heel sterk in, elders blijven ze zich alleen op bijvoorbeeld weidevogels richten. Maar ik denk in het algemeen dat ANV's een goede rol kunnen spelen.”

www.valleiorstee.nl

Deze keer vertellen vier Agrarische Natuurverenigingen (ANV's) waarom zij zich inmiddels niet meer alleen met agrarisch natuurbeheer bezighouden.

“Onze verbreding gaat heel natuurlijk”

Hoe is de ANV van oorsprong opgezet?

“ANV Den Hâneker is een mooie vereniging met een kleine duizend leden in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, opgericht in 1994 tijdens de ruilverkaveling. Onze leden zijn veehouders en burgers, zoals ook onze streek eruit ziet. En dat is één van onze sterkste punten.”

Op welke manier doet de ANV aan verbreding?

“Die verbreding is heel natuurlijk gegaan. Iemand roept iets, ‘kunnen we daar of daar niet iets mee gaan doen?’, en het wordt steeds professioneler. Zoals onze tak Landbouw en Zorg, een probeersel dat nu commercieel zelfstandig is. Verder doen we aan duurzaamheid en energie. Zoals met het project ‘Mijn Dak Jouw Dak’: zonnepanelen worden geplaatst op daken van boerderijen, de stroom gaat naar

de kleine kernen. Dat benadrukt ook weer het karakter van onze streek. Een laatste voorbeeld is toerisme. Honderd ondernemers doen mee. We leggen fietsroutes aan, bundelen streekproducten en maken arrangementen.”

Moeten ANV's zich niet 'bij hun leest' houden?

“We hebben onlangs onze visie herijkt: doen we altijd maar alles? Nee, we moeten uiteindelijk wel aan onze koers vasthouden. Het behoud van de streek is ons uitgangspunt, dat het agrarisch natuurbeheer onder druk staat is onze kern. Dat betekent niet dat we geen andere activiteiten doen, maar in alles moeten we de streek terugzien.

Natuurlijk zijn er ook andere partijen. Maar een voordeel is dat wij, net als de streek, op een natuurlijke manier gevormd zijn door

het gebied. Terwijl bijvoorbeeld gemeenten weer aparte, andere begrenzingen hebben.”

Is verbreding onder ANV's een landelijke trend?

“Ik denk dat die landelijke trend al heeft plaatsgevonden. Er zijn al bijna geen ANV's meer die één activiteit doen. Inmiddels zijn we al zover dat we ons de vraag moeten stellen wat de activiteiten van een ANV zouden moeten zijn. Maar dat kan per ANV verschillen, afhankelijk van het aantal mensen en het karakter van de streek.”

www.denhaneker.nl

voorzitter ANV Den Hâneker

CEES DE JONG

BERT WIEKEMA

voorzitter ANV Drenthe

“Compostering van maaisel, producten uit het landschap, en dat provinciebreed”

Hoe is de ANV van oorsprong opgezet?

“Drenthe had oorspronkelijk twee grote ANV's, Meander en Noordenveld, en enkele kleinere. Daardoor waren er nogal wat witte vlekken. Twee jaar geleden ben ik gevraagd te kijken hoe we als ANV's vroegtijdig in kunnen spelen op komende ontwikkelingen, zoals het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). In januari 2012 is vervolgens gezamenlijk de ANV Drenthe opgericht, met twaalf afdelingen op basis van de bestaande gemeentegrenzen. We werken nu aan een vertegenwoordiging vanuit elke afdeling in het hoofdbestuur. Zo blijven we lokaal sterk, maar hebben we toch één aanspreekpunt. Voor bestuurders kijken we ook naar de bestaande Boermarken. Zij hebben lokaal een sterke band met boeren en burgers.”

Op welke manier doet de ANV aan verbreding?

“We zijn bijvoorbeeld bezig met compostering van natuur-, berm- en slootmaaisel. Ook zijn we actief voor het landschap, zoals met SALM, onze landschapsploeg. Zij verwerken bijvoorbeeld streekeigen materiaal tot hekken, bruggen en schaaldelen. Recent hebben we een Manifest Groene en Blauwe Diensten ontwikkeld. Dat hebben wij samen met onze partners, waaronder LTO Drenthe, Landschapsbeheer Drenthe, waterschappen en de Waterleiding Maatschappij Drenthe, aangeboden aan de provincie. Wij pleiten daarmee voor één brede aanpak voor geheel Drenthe.”

Moeten ANV's zich niet 'bij hun leest' houden?

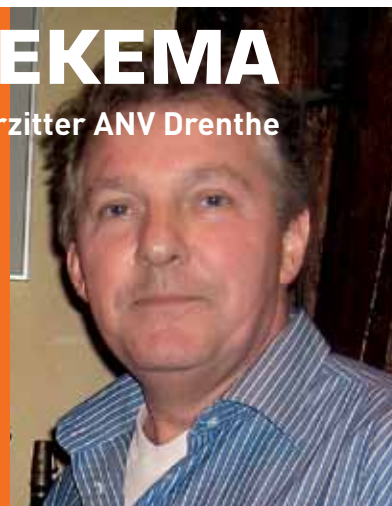
“Een voordeel is dat wij provinciedekkend zijn. Alle projecten

kunnen daardoor over de hele provincie worden uitgerold. Het wiel wordt niet steeds opnieuw uitgevonden. Een voorbeeld is actief slotenbeheer, dat succesvol is in het ene gebied en nu gedeeld wordt met de andere afdelingen.”

Is verbreding onder ANV's een landelijke trend?

“Er is veel belangstelling voor onze verbreding naar provinciebreed. Aan de vraag die de overheid nu bij ANV's wil gaan neerleggen, zullen veel van hen niet alleen kunnen voldoen. Dan is samenwerken een goede optie. Voor ons is dat ook een bewuste keuze geweest. Voor het nieuwe GLB zullen we nog verder moeten professionaliseren. Maar onze opzet is goed, en ook andere ANV's kijken daarnaar.”

www.anvdrenthe.nl

Jan Hut, Hoogeland aan Zet: "Er ontstaat een netwerk van initiatiefnemers die elkaar weten te vinden en de dingen onderling kunnen regelen. Het praat zich rond, nieuwe mensen sluiten aan." Foto: Peter Modderman.

Niet meer vertellen hoe het moet, maar bouwen aan de eigen kracht van mensen en gebieden. Want van die eigen energie moeten we het de komende jaren hebben. Dat was de insteek van de Plattelandsconferentie 'Zicht op 2020' van Netwerk Platteland en Dienst Landelijk Gebied, op 13 en 14 december in Wageningen.

Energie losmaken in de streek

De Plattelandsconferentie ging niet alleen over die eigen energie, maar bracht ook meteen een andere manier van denken en werken in de praktijk, zodat de deelnemers dat zelf konden ervaren. Met zang en meditatie, in creatieve sessies en door onverwachte sprekers werden de deelnemers uit hun *comfort zone* gehaald en persoonlijk aangesproken: wat heb jij, als persoon, te doen op het platteland? Wat heb jij zelf toe te voegen? Niet alleen vanuit je functie als gemeenteambtenaar, LEADER-coördinator of ondernemer, maar ook in je rol van bewo-

ner, vrijwilliger, mantelzorger. Want daarin zit hem die kracht en die energie. Maar hoe doe je dat in de praktijk en in je eigen gebied? Hoe denk je buiten de gangbare kaders en hoe leg je nieuwe verbindingen? Twee plattelanders aan het woord die op een vernieuwende manier bezig zijn en een vorm vonden in hun eigen gebied.

Jan Hut, Hoogeland aan Zet:

"Vorig jaar won het dorp Zevenhuizen de verkiezing van 'het leukste dorp van Groningen'. Als voorzitter van Dorpsbelangen Ze-

venhuizen vertelde ik tijdens een presentatie hoe we dat hadden aangepakt. Heel simpel: door niets te doen. Maar wel door te zorgen dat iemand de leiding nam. Na afloop van de presentatie kwam Jan Beekman van de provincie Groningen naar mij toe en vroeg: 'Kun je dit ook voor een hele streek?' Zo ontstond Hoogeland aan Zet: geen project met doelen, verslagen, een begin en een einde, maar een proces, met als doel om samenwerking en talent in het gebied zichtbaar te maken en bewoners zich te laten realiseren dat zij het zelf moeten gaan doen.

In het Hoogeland gebeurt een heleboel: bewoners hebben de afgelopen jaren vanuit LEADER ruim 250 projecten gerealiseerd. Maar het zijn allemaal losstaande initiatieven. In eerste instantie hebben we al die mensen uitgenodigd voor een bijeenkomst, om elkaar te leren kennen, om een kijkje bij elkaar in de keuken te nemen, om van elkaar te leren en om ervaringen uit te wisselen.

“Het praat zich rond, nieuwe mensen sluiten aan. Deelnemers willen niet meer stoppen en gaan stuiterend van energie de deur uit.”

Die eerste bijeenkomst was geen groot succes, de deelnemers begrepen niet wat het doel was en wat er van ze verwacht werd. Gaandeweg vonden we een goede vorm en werd het doel duidelijk: samen nadenken over het Hoogeland, niet opgelegd van boven, in een losse vorm. Kom maar met voorstellen. Onze rol is alleen om mensen af en toe aan het denken zetten, om de energie soms wat te sturen en om praktisch het proces te bewaken. Verder mogen de mensen het zelf zeggen en het met elkaar gaan doen. Die rol klinkt heel weinig en is heel veel. Je moet je bescheiden opstellen: wij zijn niet de deskundige. Je moet af en toe op je handen zitten. Je moet onzekerheid kunnen verdragen en vertrouwen hebben. Maar het werkt. Er ontstaat een netwerk van initiatiefnemers die elkaar weten te vinden en de dingen onderling kunnen regelen, vaak zonder grote sommen geld. Het praat zich rond, nieuwe mensen sluiten aan. Deelnemers willen niet meer stoppen en gaan stuiterend van energie de deur uit.”

Mireille Groot Koerkamp, LEADER Salland

“In Salland werken we vanuit LEADER aan een nieuw gebiedsprogramma voor de periode 2014-2020. Een periode waarin er veel gaat veranderen. Vanuit onze ervaring kunnen we natuurlijk zelf heel goed bedenken wat belangrijke thema's zijn. Maar dan kom je vaak uit bij wat je al doet. Logisch, want daar voel je je bij betrokken en dat vind je belangrijk. Maar het is niet altijd wat in de rest van het gebied leeft. Om dat boven water te krijgen willen we in het gebied een proces doorlopen zoals we dat ook op de conferentie hebben gedaan. We zijn begonnen met het interviewen van 60 à 70 bewoners, ook mensen die tot nu toe onbekend waren in ons netwerk, zoals de huisarts, de kapper en de politie. En de werkgroep Salland Breed, die zich sterk maakt voor breedbandinternet op het platteland en waar ik nog nooit van had gehoord. Of een zorginstelling, waarvan

ik via via hoorde dat ze bezig zijn met een interviewronde om te inventariseren wat de doelgroep nodig heeft. Zo hopen we nieuwe verbindingen te kunnen leggen. Begin februari hebben we een eerste bijeenkomst, met net als op de conferentie workshops rond de vraag ‘wat wil ik nou en wat heb ik zelf toe te voegen?’ In een tweede bijeenkomst willen we prototypes gaan maken, zoals op de conferentie. Ik denk dat de methode zelfs beter werkt met deelnemers uit hetzelfde gebied dan wanneer je je moet inleven in de vraag van iemand anders.

Voor deze bijeenkomsten nodigen we in de eerste plaats de geïnterviewden uit, maar iedereen uit het gebied is welkom om aan te schuiven.

Ik hoop dat het proces in Salland oplevert dat er een sterker netwerk ontstaat. Dat mensen elkaar leren kennen en elkaar weten te vinden: wat kan ik voor jou doen en wat kun jij voor mij betekenen? Dat we nieuwe wegen verkennen, maar ook spijkers met koppen kunnen slaan doordat de lijntjes kort zijn. En ik hoop dat het die thema's boven water haalt die écht belangrijk zijn. Thema's die niet uit ons hoofd komen, waarbij we het lobbyen voor eigen belangen voor een groot deel kunnen loslaten, maar waarbij iedereen het gevoel heeft: ja, dáár gaat het nou echt om en dáár willen we samen aan werken.”

Florien Kuijper

Foto: Netwerk Platteland.

Met hoofd en handen bouwen aan een antwoord: het prototype

Prototyperen: niet alleen met woorden of vanuit je hoofd, maar ook met je handen en allerlei materialen letterlijk bouwen aan een antwoord. Op de Plattelandsconferentie werkten mensen in twintig werkateliers samen rond verschillende vragen, van abstract (Hoe mobiliseer je sociale overwaarde?) tot concreet (Hoe organiseren we een seminar over de Doesburgse Eng?), van landelijk (Hoe kun je als overheid een meer faciliterende rol spelen in gebiedsprocessen?) tot lokaal (Hoe kunnen we een fietsroute met kunst creëren in de Alblasserwaard?). Een manier van werken die velen enthousiast maakte en het gevoel gaf: dit klopt, dit is waar het nou echt om gaat.

→ Een verslag van alle werkateliers, met een overzicht van alle prototypen, is te vinden op netwerkplatteland.nl/plattelandsconferentie.

Een dorpskern vol ouderen

In Oost-Nederland staat het concept 'woonservicegebied' hoog op de agenda. Deze gebieden zouden ouderen in staat moeten stellen langer zelfstandig te blijven wonen. De invulling daarvan is nog in ontwikkeling. Reden om eens te kijken hoe men hier aan de andere kant van de grens mee omgaat. Standplaats.DE nam een kijkje in het 'ZukunftsLAND' en 'ZukunftsDORF', net over de grens Enschede.

Burgervader Friedhelm Kleweken van het dorp Legden: "We willen ouderen een plek geven in het centrum. Midden in het dorpshart hebben we nu de 'Gemeinschaftsstrasse', een straat waar elke verkeersdeelnemer dezelfde rechten heeft." Foto's: Koen Moons.

Niet alleen de ouderenzorg is een item dat zowel in Nederland als over de grens speelt. Ook verandering van landgebruiksfuncties en leefbaarheid spelen in het 'ZukunftsLAND - Regionale 2016' in West-Münsterland. Wat is dat, een Regionale? Om die

vraag eerst maar eens beantwoord te krijgen, stopt de bus in Velen bij het agentschap van Regionale 2016. "Een Regionale is iets tijdelijks", legt Michaël Fuhrs van het agentschap uit. "Maar vaak komt er wel een blijvende samenwerking uit voort.

De gemeente wil deze ouderen een plek geven in het centrum, zodat ze dicht bij de zorg zitten, zelf naar de supermarkt kunnen en zo ook sociale contacten kunnen blijven onderhouden.

We maken een gemeenschappelijke visie om het gebied leefbaar te houden. Mensen kunnen bij ons projecten indienen voor ondersteuning. Die bestaat niet uit geld, maar uit procesondersteuning en communicatie."

Fuhrs toont enkele voorbeelden van projecten die door de Regionale zijn ondersteund. Het Leohaus in Olfen bijvoorbeeld, waar een onafhankelijke stichting nieuw leven in blies nadat de kerk er geen geld meer in kon steken. Het Leohaus biedt activiteiten en faciliteiten voor alle generaties en wil de betrokkenheid van de gemeenschap vergroten. Dit uit zich onder andere in het feit dat mensen via het Leohaus diensten aanbieden aan hulpbehoevende medeburgers. Interessant is ook het 'intergeneratief' centrum Duhmen, met als doel het activeren van sociale vaardigheid van alle generaties, deelname aan het leven door iedereen en het verkleinen van eenzaamheid.

Dorpskern voor ouderen

Inspirerende voorbeelden voor de Nederlandse cultuurhusen dus. Maar wat in bredere zin gebeurt voor ouderen, zien we na een korte busrit die middag in het dorp Legden. De burgemeester geeft hoogstpersoonlijk toelichting op de plannen in het ZukunftsDORF. Burgervader Friedhelm Kleweken legt

Reacties

een link naar partnergemeente Steenderen, die net als Legden te maken heeft met jongeren die wegtrekken om te studeren en niet meer terugkeren.

Het dorp vergrijsd. In Legden leidt dit tot leegstand in het dorpscentrum. Tegelijkertijd wonen steeds meer ouderen in de periferie, ver van de dagelijkse voorziening, waardoor ze van vreemden afhankelijk worden. De gemeente wil deze ouderen een plek geven in het centrum, zodat ze dicht bij de zorg zitten, zelf naar de supermarkt kunnen en zo ook sociale contacten kunnen blijven onderhouden. Barrières in de straten in het centrum werden zoveel mogelijk opgeheven. Midden in het dorpshart ontstond de 'Gemeinschaftsstrasse', een straat voor elke verkeersdeelnemer, met allen dezelfde rechten. Samen met bewoners wordt gewerkt aan de inrichting van een nieuwe dorpskern, met daarin bijvoorbeeld oriëntatiepunten voor dementen. Want ook deze doelgroep moet zoveel mogelijk zelfstandig kunnen leven in Legden. Tot slot, en daar gaan we vanmiddag meer van zien, presenteert Kleweken de speciale woningen voor ouderen, met alle technische snufjes die ze kunnen helpen om lang zelfstandig te blijven wonen. Vanuit de deelnemers aan de excursie komen wat kritische vragen. Want hoe kun je iets een toekomstdorp noemen als je je alleen op de ouderen richt? Hoe zit het met de jongeren? "Door oude huizen op te knappen, en het geschikt te maken voor ouderen, hopen we ook op meer levendigheid in de dorpskern. Ook is er een trend dat kinderen bij hun ouders gaan wonen om voor ze te kunnen zorgen, dus dat kan hier ook gebeuren", aldus Kleweken.

Alles verstelbaar

De burgemeester neemt de Hollandse delegatie mee voor een rondleiding door zijn dorp, inclusief uiteraard de Gemeinschaftsstrasse, en een bezoek aan de modelwoning voor ouderen. De jonge ondernemer Arno Uhling staat hier klaar om met trots zijn seniorenwoningen te laten zien. De modelwoning is klein, eenvoudig ingericht, maar heeft wel alle mogelijke aanpassingen die het leven van een oudere kunnen vergemakkelijken. Bijna alles is aan te passen, zelfs het aanrecht is elektrisch verstelbaar. De kleine koelkast en vaatwasmachine zijn op rolstoelhoogte, de lichtschakelaars zijn programmeerbaar en de pillendoos slaat alarm als die dag geen medicijn is genomen. Ook is communicatie met hulpverleners mogelijk, mocht de oudere het ondanks alle technische snufjes even niet zelf redden.

Koen Moons

Milie Brandenburg

Leader Zuid-Twente

"Ik vind het geen goed plan om alle ouderen naar het centrum te trekken, mensen willen toch blijven wonen waar ze wonen. En je centreert dan ook alles in de dorpskern. Bijvoorbeeld glasvezel. Dat is nodig voor de ouderen, voor domotica, maar voor de jonge gezinnen juist ook, die vallen daar dan buiten. We hebben wel veel geleerd over de projectorganisatie van de Regionale. Dat is wel leerzaam richting de toekomst van Leader."

Jo Oldemaat

Verzorgingshuis Maria-oord
Dorpshuis Elkerlyc, Luttenberg

"Vooral wat we vanmiddag hebben gezien vond ik erg interessant. Al die domotica, dat is wel heel goed geregeld. Dat krijgen we in Nederland ook steeds meer in aanleunwoningen en dergelijke. Maar lang niet zo veel. En ook andere zaken in die woningen, de luchtvoorziening, isolatie en duurzame manier van verwarmen. Ik heb wel ideeën opgedaan die ik ook wel wil gebruiken voor de renovatie van ons dorpshuis en onze zorgvoorzieningen."

Anton Wind

Gemeente Tubbergen

"Ik heb vooral gezien hoe ik het niet wil doen. Het is heel erg gericht op het centrum, maar daar buiten is niets te doen. In Tubbergen en elders in Overijssel zijn we bezig met woonservicegebieden, maar die zijn veel groter en daar wonen jong en oud meer door elkaar. Hier concentreren ze de ouderen, maar als je toekomstgericht bezig wilt zijn, moet je jong en oud door elkaar laten wonen. Ik vond het wel heel interessant om te zien hoe ze het hier doen, maar voor mij is het vooral een bevestiging van onze huidige aanpak."

Aart de Vries

gemeente Borne

"De kaders zijn anders in Duitsland dan in Nederland, maar de problematieken zijn vergelijkbaar. Goed om te zien hoe de Duitse overheid initiatieven uit de samenleving versterkt zodat samengewerkt wordt aan het vinden van oplossingen. Door van elkaar te leren kunnen we elkaar versterken."

Foto: eigen archief Aart de Vries

Streekmanager Has van Helvoort: "Ik wilde de belangstelling onder de molenaars polsen en de techneuten uitdagen om te laten zien hoe je met waterkracht op eigentijdse wijze energie kunt opwekken." Foto: Wikipedia A. Ansems.

Streekontwikkeling Boven-Dommel brengt molenaars en techneuten samen

Watermolens gaan stroom opwekken met turbines

Rondom Eindhoven getuigen nog zo'n tien watermolens van hoe men vroeger al de kracht van het water benutte. Tegenwoordig hebben ze vooral cultuurhistorische waarde. Maar binnenkort krijgen ze weer een functie. Mede dankzij de inspanning van Streekontwikkeling Boven-Dommel gaan zij op moderne wijze elektriciteit opwekken – met een turbine.

De volmolen in Waalre, waar ooit wol 'gevolt' werd, wekt tegenwoordig energie op uit het water dat langs de molen stroomt.

"Gewoon, door aan het rad een dynamo te koppelen", vertelt Has van Helvoort, die als streekmanager werkt voor Streekontwikkeling Boven-Dommel. "Dat is natuurlijk leuk, maar we hadden de indruk dat het rendement van deze molen aan de lage kant is en veel hoger kan zijn dan de 20 procent die het nu bedraagt." En dat is precies wat Streekontwikkeling Boven-Dommel beoogt, legt Van Helvoort uit: "Wij willen als netwerkorganisatie de typische elementen uit de streek rond Eindhoven verbinden met de kennis die in het stedelijk gebied ruim voorhanden is. Niet

voor niets is Eindhoven en omgeving vorig jaar uitgeroepen tot de slimste regio ter wereld."

Turbine

Om het idee uit te werken bracht Van Helvoort vorig jaar de molenaars en de 'knappen koppen' bijeen. "Ik wilde de belangstelling onder de molenaars polsen en de techneuten uitdagen om te laten zien hoe je met waterkracht op eigentijdse wijze energie kunt opwekken." In beide opzettingen is hij geslaagd. Zeven molenaars toonden interesse. "En de knappe koppen hebben een turbine ontwikkeld die los staat van het rad van de molen, maar werkt op basis van verval. Je zou het kunnen vergelijken

met een mini-uitvoering van een stuwdam. Je stuwt het waterpeil op, legt een buis in de dam, laat daar het water doorheen stromen en onderweg drijft dat water een turbine aan."

Coöperatie

Op deze moderne manier zouden de molenaars samen zoveel energie kunnen opwekken als een paar honderd huishoudens per jaar verbruiken. "Dat zijn natuurlijk geen grote hoeveelheden, maar voldoende om ook maar een groene-stroomcoöperatie op te richten die straks deze stroom gaat leveren aan haar leden.

De rol van Streekontwikkeling Boven-Dommel – waarin zes

gemeentes, Samenwerkingsverband Regio Eindhoven, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisatie verenigd zijn – bestaat verder uit het vinden van financiers die de bouw van de turbines mogelijk willen maken. Van Helvoort: "We hebben daarvoor de initiatiefnemers op het spoor gezet van private financiers via het programma *Money meets ideas*. Maar ook als die private partijen geen brood zien in dit idee, dan nog wordt het idee werkelijkheid. Want een Limburgse ondernemer heeft al te kennen gegeven vergelijkbare turbines te kunnen leveren."

Wim van Wijk

Iers project leert dorpingen hun kerkhof koesteren

Begraafplaatsen kunnen voor een dorp meer zijn dan een plek om overleden dierbaren te bezoeken. In Ierland heeft het *Graveyard Heritage*-project de dorpingen niet alleen meer historisch besef gegeven, maar ook bekendheid met nieuwe technieken als GPS, het bijhouden van websites en het transcriberen van teksten op grafstenen. Bijkomend effect: Amerikanen brengen het dorp een bezoek om de laatste rustplaats van hun voorouders te bezoeken.

Er zijn mensen die speciaal naar Parijs gaan om de begraafplaats Père-Lachaise te bezoeken – vanwege de vele beroemdheden die er begraven liggen. Sinds kort zijn er ook mensen die speciaal naar Ennisnag in Ierland gaan om de begraafplaats bij het kerkje daar te bezoeken. Of naar een van de andere dorpen in het zuidoosten van Ierland die mee hebben gedaan aan het Europese *County Kilkenny Graveyard Heritage*-project. “Dat zijn Amerikanen of Australiërs die op de website historicgraves.com hebben gezien dat daar een voorouder van hen begraven ligt”, vertelt Martin Rafter,

assistant CEO van Kilkenny LEADER Partnership.

Grafsteen is erfgoed

Nu was dat niet de eerste opzet van het project, maar het is een aardige bijkomstigheid. “De bedoeling was wel om aan de hand van dit project meer belangstelling te kweken voor het cultureel erfgoed door de soms verlaten, soms slecht geregistreerde begraafplaatsen in kaart te brengen. Begraafplaatsen zijn nu eenmaal belangrijke knooppunten in de geschiedenis van Ierland.”

Archeologen zochten daarom contact met de lokale bevolking en legden uit wat hun inbreng

kon zijn. Rafter: “We zochten mensen die de kerkhoven voor de archeologische dienst in kaart wilden brengen. Dat wil zeggen: een plattegrond maken, grafstenen fotograferen, de tekst met behulp van *rubbing* overbrengen op ‘overtrekpapier’.”

Doden tot leven gebracht

Op een paar instructieavonden werd de vrijwilligers uitgelegd hoe ze precies te werk moesten gaan. “Hoe zij met behulp van GPS (global positioning system) de exacte locatie moesten doorgeven, hoe nauwkeurig de stenen moesten worden beschreven en gefotografeerd en

hoe met dat alles een website kon worden gebouwd en beheerd.” Daarnaast was het de bedoeling dat de dorpingen op zoek gingen naar verhalen over de mensen die er begraven waren. Rafter: “Ook dat is gelukt, want Ierland heeft een traditie van verhalen vertellen. Sommige dorpingen konden nog vertellen van mensen die al lang geleden waren gestorven. Zulke verhalen staan nu ook op de website.”

→ www.historicgraves.com

Wim van Wijk

Vrijwilligers brachten de kerkhoven voor de archeologische dienst in kaart. Ze maakten een plattegrond, fotografeerden grafstenen en brachten de tekst met behulp van *rubbing over* op ‘overtrekpapier’.

Foto HistoricGraves.com

Narda van der Krogt en Lotty Nijhuis

→ Kijk op netwerkplatteland.nl →
Agenda en klik meteen door

212 projecten dingen mee naar POP-prijs

212 projecten zijn ingediend voor de POP-prijs 2013. De projecten zijn zeer divers. Sommigen versterken de landbouwsector of verbeteren de natuur of het milieu, anderen verhogen de leefbaarheid op het platteland of ondersteunen de plattelandseconomie. Ook zijn er veel LEADER-projecten ingediend. De prijs is bedoeld om aansprekende projecten uit het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 in het zonnetje te zetten. De inzendingen dingen mee naar vier prijzen van ieder € 2000. Een jury onder leiding van mevrouw Hester Maij, gedeputeerde van de provincie Overijssel, zal de projecten beoordelen. Daarnaast is er een publieksprijs van € 1000. Binnenkort gaat op de website van Netwerk Platteland de publieksverkiezing van start. Bezoekers kunnen stemmen via de filmpjes van de POP-project. U vindt meer informatie over de genomineerden en de publieksprijs op www.netwerkplatteland.nl.

WWW.NETWERKPLATTELAND.NL

NP ook op Fb

Wist u dat Netwerk Platteland ook actief is op Facebook? Kijk eens op <http://www.facebook.com/netherlandsruralnetwork>. 'Vindt ons leuk', en blijf direct op de hoogte van nieuwtjes, foto's en filmpjes van het platteland. Natuurlijk is Facebook er niet alleen om informatie te brengen, maar ook om informatie te halen. Hebt u een mooie plattelandsfoto, deel hem met ons, en we kunnen hem wellicht gebruiken voor de header of voor de website!

Standplaats.DE een succes

De Standplaats.DE was een succes, zoals u kunt lezen in de reportage in deze STREEK. Ook de Duitsers waren enthousiast. Er werden veel contacten gelegd, die 'in de nächsten Zeit sicher noch weiter ausgebaut werden', zoals u kunt lezen op de website van Regionale 2016.

tinyurl.com/standplaats-de

Nieuwe website Stedennetwerk

De website van het Stedennetwerk Stadslandbouw is vernieuwd. U vindt hier alle informatie over het netwerk en activiteiten overzichtelijk bij elkaar. Ook staan op de website de verslagen van de eerste twee bijeenkomsten van het leertraject Stedennetwerk Stadslandbouw 2.0, die in het najaar van 2012 hebben plaatsgevonden. Op 26 september 2012 waren de deelnemers van het leertraject te gast in Stadsdeel Nieuw-West in Amsterdam. Na een bezoek aan Tuinen van

West en Kwekerij Osdorp zijn de deelnemers in de middag met elkaar het gesprek aangegaan: welke rol heeft de gemeente als het om stadslandbouw gaat? Op 27 november 2012 vond de tweede bijeenkomst plaats, georganiseerd in samenwerking met De Lokale Klimaatagenda (ministerie van Infrastructuur en Milieu en Agentschap NL). Bij 'Uit Je Eigen Stad' in hartje Rotterdam verdiepten deelnemers zich in vier thema's. De eerstvolgende bijeenkomst vindt plaats op 26 maart 2013 in Almere. Kijk voor meer informatie op www.stedennetwerkstadslandbouw.nl

07-02-2013 - 14-03-2013 →

Cursus Duurzame Energie en Klimaat

Maak kennis met de mogelijkheden van duurzame energie en de belangrijkste factoren die bij realisatie in de praktijk een rol spelen. De totale cursus bestaat uit 5 lesdagen van 15.00 tot 21.00 uur.

Organisatie: HAS KennisTransfer

Locatie: Den Bosch

www.haskennistransfer.nl

12-02-2013 →

Dag van het Plattelandstoerisme

Deze dag staat in het teken van het thema 'Het platteland draait door!' In de ochtend plattelandstoerisme in verschillende tafelrondes vanuit drie perspectieven.

In de middag workshops en de uitreiking van Pluimen aan de Kanjers van het Platteland.

Organisatie: Pleasureworld i.s.m.

WLKM en Praedium

Locatie: Fruittuin Verbeek, Oldebroek

tinyurl.com/dag-plattelandstoerisme

13-03-2013 - 14-03-2013 →

Rural Alliances Conference

Tijdens deze internationale conferentie met het thema 'The power within society' staat de kracht, energie en kennis in onze samenleving centraal. Er zijn verschillende workshops en keynote sprekers.

Organisatie: Gemeente Lochem

Locatie: Lochem

tinyurl.com/rural-alliances

26-03-2013 →

Bijeenkomst Stedennetwerk Stadslandbouw 2.0

Derde bijeenkomst van het Stedennetwerk Stadslandbouw 2.0.

Organisatie: Netwerk Platteland en

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Wageningen UR

Locatie: Almere

www.stedennetwerkstadslandbouw.nl

24-04-2013 →

Dag van de Stadslandbouw

Kansen en knelpunten van stadslandbouw en stadsgerichte landbouw in Nederland. Ondernemers, overheden en ander direct betrokkenen wisselen van gedachten over aanpak initiatieven in de praktijk, kansen voor ondernemers, reële mogelijkheden en barrières.

Organisatie: B2BProductions

Locatie: Rotterdam

www.dagvandestadslandbouw.nl

Elke dinsdagavond

21.00-22.00 uur → Twitterchat
Netwerk Platteland